

TLIET GHANJIET ANTIKI MALTIN

Anna Borg Cardona, B.A.,L.T.C.I.,A.T.C.L.

Fl-1791, il-Konti ta' Saint Priest, li kien ukoll kavallier ta' San Ġwann, hareġ ktieb bil-Franciz jismu "*Malte par un voyageur francois*"¹ Dan ma damx ma sar wiehed mill-kotba l-izjed imfittxijin mill- vjaġġaturi li kellhom hsieb jaslu sa' Malta.

Saint Priest ġabar hafna rqaqat fuq l-istorja ta' Malta u l-hajja tal-Maltin. Fosthom isemmi li baqa' mistaġġeb bl-imħabba kbira li l-Maltin kellhom għall-poezija. Jgħidilna li dak iż-żmien missirijietna kienu jgħannu l-poeziji tagħhom akkumpanjati minn "xi tip ta' vjolin jew lira". Hawnhekk tajjeb ninnotaw li l-ghana mhux dejjem kien akkumpanjat mill-kitarri kif inhu illum u forsi jmissna nergħu nippruvaw ngħannu izjed mad-daqqa tal-vjolin illi huwa hafna izjed kapaci jimita l-kisriet u l-melizmi² naturali tal-vuci fil-ghana Malti.

Saint Priest isemmi tliet għanjiet li fis-seklu tmintax diga kienu jitqiesu bhala "antiki". Jinnota wkoll li dawn il-poeziji qosra ta' kwartini, kellhom rima ta' *abcb*, li kif nafu huwa t-taqbil l-aktar komuni fil-ghana Malti. Dawn l-għanjiet Saint Priest qalibhom għall-Franciz izda ra kif għamel u nizzilhom ukoll mill-ahjar li seta' bil-Malti. Dak iż-żmien, il-Malti miktub kien għadu haġa rari hafna u Saint Priest naturalment sabha bi tqila li jirriproduci dak li sama'. Izda f'dan sab l-ghajnuna ta' *M. l'Abbe Navarro*, li kien il-librar tal-biblijoteka. Għal dawn l-għanjiet, Saint Priest jgħidilna li, peress li ma kienx hemm alfabet fiss, huwa juza ftit ittri Għarbin u oħrajn "mill-alfabet Taljan".³ Dawn huma l-għanjiet li hu jagħti fl-1791, u li jiena qlibt għall-ortografija ta' llum:

- I Min jitma fit-tama / It-tama tqarraq bih,
Jagħmel ir-rih fil-bomblu / Jahseb li jsiefer bih.
- II Smajt l'inti tarbit l-imħabba, / Ghidli fl-imħabba xi ġralek?
Ejja thaddet ghomm(t)tok mieghi / Ghax nahseb li jiena ġrali bhalek.
- III Ghadira li tixrob minnha / Nitolbok la ddardarhiex
Għax imur zmien u jigi iehor / Tfittixha u ma ssibhiex.

Għajb kbir illi l-Konti ta' Saint Priest ma jaghtina l-ebda hjiel ta' kif kienet il-melodija ta' dawn l-għanjiet. Irridu nġhidu li l-interess fil-poeżiji, jew fil-kliem ta' l-għanjiet, beda hafna qabel nibet xi füt ta' interess fil-melodiji mużikali Maltin. Izda l-kliem wahedhom ma jagħmlux il-għanja; jeħtieġu wkoll il-melodija. Tant hu hekk illi meta bil-Malti ahna nużaw il-kelma *Għanja* ahna dejjem infissru l-poeżija flimkien man-noti mużikali tagħha.

Ġara li fl-1822 wasal Malta wiehed jismu **G(ustav) Parthey**, li kien bniedem istruwit f'hafna sugġetti, bhall-filosofija, il-mitologija Griega u l-ġografija, u ppublika għadd ta' kotba fuqhom. Parthey dar Sqallija u wara niżel sa Malta fejn wasal fil-ħdax ta' Lulju. Baqa' hawn sal-bidu ta' Settembru, imbagħad kompli fi triqtu lejn Lixandra. Ta' dan il-vjaġġ twil tiegħu ħalla rendikont dettaljat f'kitba ta' żewġ volumi li semmiejhom "*Wanderungen durch Sicilien und die Levante*". L-ewwel volum ġie ppublikat f'Berlin fl-1834 u t-tieni f'Berlin ukoll fl-1840. Fil-paġni 348 sa 412 ta' l-ewwel volum Parthey jiddiskrivi l-miġja tiegħu f'Malta.⁴ Mela ġara li dan il-vjaġġatur ukoll iltaqa' ma' l-għanjiet daqstant popolari li kien semma Saint Priest u niżżel tnejn minnhom fil-kitba tiegħu. Insibu li ż-żewġ għanjiet li għażel huma l-ewwel u t-tielet ta' Saint Priest. Izda Parthey għal xi raġuni għoġbu jniżżilhom bit-Taljan. Wisq probabbli li xi hadd Malti ta' ċertu livell ta' skola qalibhomlu mill-Malti għall-ilsien Taljan. .

B'xorti tajba għalina, Parthey ma kienx kuntent bil-kliem biss ta' l-għanjiet, iżda zied magħhom in-noti mużikali. U li kieku ma kienx għalih ahna konna nibqgħu ma nafux il-melodija ta' l-għanjiet ta' Saint Priest. Mill-kitba ta' Parthey, jidher li dawn iż-żewġ għanjiet kienu jitgħannew fuq l-istess melodija, haġa li ssir spiss fil-ghana Malti. Ahna nħobbu nużaw melodija wahda għal hafna poeżiji differenti. Din hija haġa li tigrri hafna wkoll fit-tradizzjoni Għarbija.

Fl-imġhoddi kien hemm drawwa li wiehed iżid akkumpanjament mal-melodiji sempliċi tradizzjonali. U hekk għamel Parthey. L-istess kien għamel, per eżempju, Badger meta niżżel *Hanina seyr insiefer*⁵ u l-istess ukoll kien għamel Edward Jones meta ppublika *Maltese Melodies* u ż-żifniet Maltin f'*Terpsichore's Banquet*.⁶ Illum il-ġurnata studjuzi tal-mużika jippruvaw kemm jista' jkun la jzidu u lanqas inaqqsu minn dak li jisimġħu.

Il-melodija li fuqha jitghannew dawn iż-żewġ poeziji, Parthey isejjilha *Canzonetta Maltese*, u jien qeghda ingibha hawn (Ez. Mużikali 1) kif tidher fl-appendiċi ta' l-ewwel volum tiegħu, fost melodiji popolari Taljani u Sqallin ta' dak iż-żmien. :

Ez. Mużikali 1. Canzonetta Maltese.

Biż-żmien, dil-melodija ta' Parthey ntensiet għal kollox u illum m'għadhiex tinstema' iżjed. Dan hu tassew għajb u kien biex intaffu daqsxejn dan in-nuqqas li jiena u shabi tal-grupp Ġukulari daqqejnieha u għannejnieha għall-ewwel darba fil-Festival ta' l-Ghana li sar fis-16 ta' Mejju 2003, fl-Argotti. Issa forsi xi hadd iehor ukoll jithajjar jgħanni dawn l-għanjiet fuq din il-melodija tant sabiha. L-għanja numru II ta' Saint Priest, li Parthey ma jsemmihix, tista' titgħanna faċilment fuq l-istess melodija, kif jistgħu jitghannew ukoll gzuz ta' għanjiet ohra Maltin ta' l-istess tip.

Hawnhekk jiena nixtieq niringrazzja minn qalbi lil Dun Gwann Azzopardi kif ukoll lil Paolo Emilio Carapezza⁷ u ngħid illi kieku ma kienx għal Dun Gwann li għentiment għaddiel din il-biċċa mużika li kien sab il-mużikologu Carapezza, kieku aktarx illi ma kont qatt nasal biex niskopriha. Billi l-ktieb ta' Parthey huwa miktub bit-Tedesk u b'dan l-ilsien jien ma nafx naqra, x'aktarx illi lanqas ma kont biss nasal inqalleb fih. Meta qrajthom, jiena mill-ewwel għaraft li dawn il-kwartini miktubin bit-Taljan ma kinux għajr traduzzjoni ta' l-għanjiet antiki ta' Saint Priest. Issa, wara dan iż-żmien kollu, il-kliem jista' jerga' jinghaqad mill-ġdid mal-melodija originali tiegħu.

U b'hekk għandna melodija ohra li biha nistgħu nvarjaw iżjed il-mużika tradizzjonali tagħna, u fl-istess hin nergħu nagħtu l-ħajja lil dawn l-għanjiet antiki Maltin.

Noti:

1. Guignard, F.E. De, Comte de Saint Priest. *Malte par un voyageur françois* (Malte: 1791).
2. Meliżmi huma noti differenti li jtkantaw fuq l-istess sillaba. L-Ghana la Bormliża (Ghana fil-ġholi) hu mimli meliżmi.
3. Ara Guignard, F.E. De, Comte de saint Priest. *Op. cit.* p.63

4. G. Parthey, *Wanderungen durch Sicilien und die Levante*, 2 volumi (Berlin: I-ewwel volum 1834, it-tieni volum 1840). II- Bibjoteka Nazzjonali, Malta, nsibu kopja taż-żewġ volumi ta' Parthey ; ref BN a-61
5. George Percy Badger, *Description of Malta and Gozo* (Malta: 1838), 84-86.
6. Ghax xoghlijiet ta' Edward Jones ara Anna Borg Cardona. *A Musical Legacy: Malta-related music found in foreign libraries* (Malta: 2002) 75-155.
7. Carapezza jsemmi l-ktieb ta' Parthey fix-xogħol tiegħu *Antichità Etnomusicali Siciliane*, Archivio delle tradizioni Popolari Siciliane, (Palermo: 1977), 7.

Canzonetta Maltese

G. Parthey

Chi nella speranza spe- ra la speranza lo de-
 Che bell'acqua d'esto fon- te non turbarla te ne

Lu de soffia forte nel bu- ci le spera di partiv con esso.
 pre go cessa la sete e ri- nasce tur- nerai a ber del fonte